

O ochronę doliny Narwi w okolicy Tykocina

Narew wraz z dopływem Biebrzą tworzy podstawę systemu rzecznego województwa białostockiego. W okolicy Strękowej Góry obie te rzeki łączą się dając ogromne rozlewiska (ryc. 1). Długość Narwi od źródeł do Strękowej Góry wynosi 423 km, źródła rzeki znajdują się jednak na terytorium Związku Radzieckiego. W województwie białostockim Narew przyjmuje szereg dopływów głównie z południa, z północnych zaś należy wymienić rzeki Supraśl i Biebrzę.

W przeszłości dolinę rzeki Narwi porastały zwarte lasy; pozostały po nich jedynie resztki pni pokrytych naniesionym osadem dennym (Chętnik 1948, Czeczuga 1969a). Przeprowadzone badania wieku bezwzględnego metodą C^{14} wykazały, że zalegające na głębokości około 1,65 m ogromne pnie olchy *Alnus glutinosa* Gaertn. pochodzą z drzew porastających dolinę 3 800 \pm 70 lat temu. Natomiast znajdujące się na głębokości około 0,5 m pnie dębowe *Quercus robur* L. wyrosły 1470 \pm 50 lat temu (Czeczuga 1969a).

Nawiązując do diagramów pyłkowych dotyczących historii lasów w Tatrach (Szafer 1969) można wnioskować, że pnie olchy odpowiadałyby okresowi subborealnemu, natomiast pnie dębu — połowie okresu subatlantyckiego.

W przeszłości rzeka Narew odznaczała się bogactwem różnych gatunków ryb. W 1576 r. w mieście Tykocinie mieszkało 53 rybaków, którzy mieli tam swój cech; w tych czasach ogólna ilość rzemieślników w mieście nie przekraczała 56 (Siuchniński 1965). Jeszcze przed paru laty do wód Narwi wpływał nieraz jesiotr zachodni *Acipenser sturio* L.

W okolicach Tykocina przy ujściu dopływu Supraśla rzeka Narew wije się zakolami tworząc szereg starorzeczy (ryc. 2). Są one istnym rajem dla wodnego ptactwa w okresie letnim oraz podczas przelotów wiosenno-jesiennych.

Gnieżdżą się tu przede wszystkim liczne gatunki kaczek *Anatidae*, ptaki z rzędu mew i siewek *Laro-Limicolae* oraz

Ryc. 1. Rozlewiska rzeki Narwi w okolicy Strękowej Góry. — Overflow-arms of the river Narew in the vicinity of Strękowa Góra. Fot. W. Wolkowa

bataliony *Philomachus pugnax*. W okresie przelotów zobaczyć można różne gatunki gęsi i inne ptaki północy.

Mając przede wszystkim na względzie powyższe fakty i doceniając walory krajoznawczo-turystyczne tego terenu aktywni ochroniarz województwa białostockiego na wyjazdowej sesji Wojewódzkiej Rady Narodowej w Augustowie dnia 20 lipca 1968 r. uchwalili konieczność utrzymania w stanie naturalnym fragmentu doliny rzeki Narwi w okolicy Tykocina (C z e c z u g a 1969).

Obecnie, w związku z planowaniem melioracji doliny, najbardziej niepokojący jest fakt, że w okolicy Tykocina nastąpi obniżenie poziomu wody o 2,2 m, w wyniku czego dotychczasowe zakola i starorzecza znikną bezpowrotnie a wraz z nimi liczne gatunki ptactwa wodnego.

Tak ogromne obniżenie lustra wody zagrozi również szeregowi zabytków architektonicznych w samym Tykocinie, po obu brzegach Narwi.

Czytelnicy *Potopu* H. Sienkiewicza przypominają sobie opis potężnej twierdzy w Tykocinie otoczonej ze wszystkich stron wodami rzeki Narwi. Był to zamek nizinny na pa-

Ryc. 2. Zakola rzeki Narwi w okolicy Tykocina. — Meanders of the river Narew in the vicinity of Tykocin. Fot. W. Wolkowa

lach, po którym zostały tylko fundamenty, obecnie zabezpieczone. Na samym brzegu rzeki wznosi się Alumnat jeden z najstarszych i najwartościowszych zabytków Tykocina wzniesiony w latach 1634—37 przez Krzysztofa Wiesiołowskiego. Był to przytułek dla weteranów wojennych pozbawionych środków do życia. W sąsiedztwie Alumnatu stoi późnobarokowy kościół, wzniesiony w latach 1742—1750. Prowadzi do niego piękna brama zaprojektowana przez architekta Jana Henryka Klemmę, tego samego, który zbudował bramę wiodącą do pałacu Branickich w Białymstoku. Według opinii rzeczoznawców i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku, na skutek obniżenia poziomu wody o 2,2 m nastąpi z czasem obniżenie terenu torfiastego, a to pociągnie za sobą z kolei zachwianie konstrukcji tych cennych zabytków przeszłości Tykocina.

W dniu 3 czerwca 1969 r. odbyło się w Tykocinie rozszerzone posiedzenie Zarządu Okręgu Ligi Ochrony Przyrody w Białymstoku, na którym K. Niewiński pracownik Woj. Komisji Planowania Gospodarczego omówił *Perspektywiczny rozwój melioracji na terenie woj. białostockiego ze szczególnym uwzględnieniem najbliższej pięcioletki*, a J. Pawluczyk zastępca Kierownika Wydziału Gospodarki Wodnej

i Ochrony Powietrza WRN przedstawił zagadnienie: *Melioracja a gospodarka wodna na terenie woj. białostockiego*. Po krytycznych uwagach dotyczących przeprowadzania nieprawidłowych melioracji powzięto uchwałę o konieczności zachowania naturalnego układu wodnego okolicy Tykocina. Dnia 11 czerwca 1969 r. dokonano lustracji w/w terenów w obecności rzeczoznawców budownictwa wodnego. Byli nimi: Prof. Aleksander Tuszkowski z Wydziału Geologii Uniwersytetu Warszawskiego, mgr inż. Jerzy Gurewicz z Instytutu Urbanistyki i Architektury w Warszawie, mgr Mikołaj Patejuk Kierownik Zespołu Urbanistycznego Wojewódzkiej Pracowni Urbanistycznej w Białymstoku, inż. Władysław Paszkowski i konserwator zabytków przy Prezydium WRN w Białymstoku, inż. Jan Pawluczuk zastępca kierownika Wydz. Gospodarki Wodnej i Ochrony Powietrza WRN w Białymstoku, inż. Eugeniusz Myszkiewicz Woj. Konserwator Przyrody oraz doc. dr Bazyli Czeczuga Przewodniczący Woj. Komitetu Ochrony Przyrody w Białymstoku.

Istnieją dwie możliwości zachowania w stanie naturalnym doliny rzeki Narwi w okolicy Tykocina nie naruszające głównych założeń melioracyjnych rzeki: 1) przeprowadzenie kanału poza rozlewiskami, który odprowadzi wody z górnej części rzeki, 2) zastosowanie przepompowni wody z górnego odcinka rzeki Narwi do dolnego poniżej Tykocina. Obydwa projekty są możliwe do zrealizowania przy nieco większym nakładzie pieniężnym. Biorąc pod uwagę żywotne interesy rozwoju turystyki oraz konieczność zachowania terenów rekreacyjnych należy przypuszczać, że ten dodatkowy nakład w szybkim tempie zostanie zrekomensowany.

Zbyt dużo mamy u nas przykładów wadliwie przeprowadzonych melioracji (Okmiński 1967, Czarniecki i Ladorski 1967, Kobendzina 1968), w wyniku których zachodzi zjawisko nadmiernego i szkodliwego odwodnienia terenu. Skutki ujemnego wpływu takich zabiegów zaobserwować można między innymi na Białostocczyźnie na terenie Puszczy Augustowskiej, o czym przekonali się członkowie Prezydium Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Przyrody 19 maja 1969 r. na wyjazdowej sesji. Zmeliorowanie małej rzeczki Maliszówki, która przepływała obok istniejących rezerwatów Starożyn i Mały Borek, spowodowało silne obniżenie poziomu wody gruntowej. Kontrolne studzienki w rezerwacie Starożyn wykazują obniżenie się poziomu wody gruntowej z 0,8 m do 2,0 m Pociągnęło to za sobą masowe wysychanie sędziwych świerków (130 lat), zaś w rezerwacie Mały Borek utworzonym między

innymi dla zachowania boru bagiennego — zostały przerwane procesy torfotwórcze i zostały zniekształcone zbiorowiska roślinne.

Opisane fakty są bardzo znamienne i wskazują na konieczność wszechstronnego analizowania planów melioracyjnych, zanim zostaną one urzeczywistnione.

SUMMARY

On the protection of the Narew river valley in the vicinity of Tykocin

The author gives the reasons for the need for the preservation of the Narew river valley near Tykocin in its present natural state in face of the agricultural ameliorations projected in its environs. The meanders and old river beds now-existing in that valley are refuge territories for various aquatic birds in the province of Białystok. The projected agricultural ameliorations will bring about the lowering of the water level by about 2,2m and a consequent disappearance of numerous species of aquatic and migratory birds. Moreover, some old buildings dating back to the XVIth and XVIIth centuries will be endangered in their construction.

PISMIENICTWO

Chętnik A. 1948 *Ołbrzymie dęby w wodach Narwi i jej dopływach*. Chrońmy Przyrodę Ojczyzną, R. 4, z. 3—4.

Czarnecki Z., Landorski H. 1967 *Zmiany środowiska życia ptaków wywołane melioracjami wodnymi na przykładzie rzeki Warty*. Chrońmy Przyrodę Ojczyzną, R. 23, z. 4.

Czeczuga B. 1969 *Uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku dotyczące ochrony przyrody*. Chrońmy Przyrodę Ojczyzną, R. 25, z. 1.

Czeczuga B. 1969a *A few comments on the history of the valley of the river Narew*. Schweizerische Zeitschrift für Hydrologie, 31.

Kobendzina J. 1968 *Melioracje w teorii i w rzeczywistości*. Chrońmy Przyrodę Ojczyzną, R. 24, z. 2.

Okmiński T. 1967 *W sprawie agromelioracji*. Chrońmy Przyrodę Ojczyzną, R. 23, z. 2.

Rolik H. 1959 *Jesiotr olbrzym w Bugo-Narwi*. Gospodarka Rybna Nr 6.

Siuchniński M. 1965 *Miasta Polski w Tysiącleciu*.

Szafer W. 1966 *Dziesięć tysięcy lat historii lasu w Tatrach*.